SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

TIBBIY KO‘RIK NATIJALARINING SPORT KONTRAKTI SHARTLARINI BELGILASH VA O‘ZGARTIRISHGA TA’SIRI

Abdusamatov Baxodir Abror o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti, Korporativ huquq va boshqaruv yo‘nalishi

Annotatsiya

Mazkur tezisda sportchilarni tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish natijalarining sport kontrakti shartlarini tuzish, belgilash, o‘zgartirish va bekor qilishga ta’siri kompleks huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. Sportchining sog‘lig‘i holati, tibbiy yaroqlilik, vaqtinchalik cheklovlar va reabilitatsiya ehtiyojining shartnomaviy majburiyatlar, musobaqalarda ishtirok, mehnatga haq to‘lash, sug‘urta hamda shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish bilan bog‘liqligi ochib beriladi. O‘zbekiston Respublikasining sport va mehnat qonunchiligi, Xalqaro olimpiya qo‘mitasining tibbiy-etik standartlari, Fransiya va Italiya tajribasi qiyosiy tahlil qilinib, sport kontraktlarida tibbiy holat o‘zgarishiga munosabat bildirishning bosqichma-bosqich huquqiy mexanizmi taklif etiladi.

Kalit so‘zlar

sport kontrakti, professional sport, tibbiy ko‘rik, tibbiy xulosa, sportchi sog‘lig‘i, shartnomaviy majburiyat, sport jarohati, reabilitatsiya, mehnat shartnomasi, tibbiy sir.

Kirish

Professional sportning institutsional va iqtisodiy rivojlanishi sportchi hamda sport tashkiloti o‘rtasidagi munosabatlarni oddiy xizmat ko‘rsatish yoki musobaqada qatnashish majburiyati doirasidan kengroq talqin etishni talab qilmoqda. Sportchi o‘zining jismoniy va funksional imkoniyatlari orqali sport tashkilotining sport natijalari, tijorat daromadlari va jamoaviy maqsadlariga hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, sport faoliyati yuqori jismoniy yuklama, takroriy mikrojarohatlar, keskin travmalar va uzoq muddatli sog‘liq xavflari bilan bog‘liq. Binobarin, sportchining sog‘lig‘i kontrakt tuzish vaqtida tekshiriladigan dastlabki shart bo‘lib qolmasdan, kontrakt amal qiladigan butun

davr mobaynida taraflarning huquq va majburiyatlariga ta’sir ko‘rsatuvchi omil hisoblanadi.

Tadqiqotning dolzarbligi tibbiy ko‘rik natijalari bilan shartnomaviy oqibatlar o‘rtasidagi munosabat har doim ham aniq chegaralanmaganida namoyon bo‘ladi. Sportchi jarohat olganida klub uni musobaqaga qo‘ymasligi, mashg‘ulot rejimini o‘zgartirishi, bonuslarni to‘xtatishi yoki kontraktni bekor qilish masalasini ko‘tarishi mumkin. Sportchi esa davolanish, reabilitatsiya, daromadining saqlanishi va tibbiy ma’lumotlar maxfiyligi bo‘yicha kafolatlarga muhtoj bo‘ladi. Mazkur manfaatlar to‘qnashuvi tibbiy xulosaning huquqiy maqomi, uni kim berishi, qayta ko‘rib chiqish tartibi va uning kontraktga ta’sir chegaralarini aniqlashtirishni talab qiladi.

Tezisning maqsadi tibbiy ko‘rik natijalarining sport kontrakti shartlarini belgilash va o‘zgartirishdagi huquqiy ahamiyatini aniqlash, milliy tartibga solishdagi bo‘shliqlarni ko‘rsatish hamda qiyosiy-huquqiy tahlil asosida amaliy mexanizm taklif etishdan iborat. Tadqiqotda formal-yuridik, tizimli, qiyosiy-huquqiy va muammoli-tahliliy metodlardan foydalanildi.

1. Tibbiy ko‘rik natijalarining sport kontraktidagi huquqiy tabiati

Sport kontrakti atamasi turli huquqiy shakllarni qamrab olishi mumkin. Ayrim professional sportchilar klub bilan mehnat shartnomasi tuzadi; boshqalarning munosabatlari fuqarolik-huquqiy xizmat yoki sport faoliyatiga oid maxsus shartnoma shaklida rasmiylashtirilishi mumkin. Shu sababli shartnomaga “sport kontrakti” deb nom berilganining o‘zi munosabatning huquqiy tabiatini belgilamaydi. Uning mazmuni, taraflarning bo‘ysunish darajasi, ish vaqti, haq to‘lash, faoliyatni shaxsan bajarish hamda tashkiliy nazorat mezonlari muhimdir. Agar munosabatlar amalda mehnat munosabatlari belgilariga ega bo‘lsa, mehnat qonunchiligining imperativ kafolatlarini shartnoma nomi bilan chetlab o‘tish mumkin emas.

Tibbiy ko‘rik natijasini huquqiy jihatdan uch darajada ko‘rish lozim. Birinchi daraja — sportchining muayyan sport turi va yuklama darajasiga yaroqliligi haqidagi tibbiy baho. Ikkinchi daraja — tibbiy bahodan kelib chiqadigan tashkiliy qaror, masalan, mashg‘ulotni cheklash yoki musobaqaga qo‘ymaslik. Uchinchi daraja — ushbu qarorning kontraktga ta’siri: vazifalarni moslashtirish, vaqtinchalik to‘xtatish, to‘lovlarni tartibga

solish yoki qonuniy asos mavjud bo‘lsa, kontraktni bekor qilish. Bu darajalarni bir-biriga tenglashtirish noto‘g‘ri: shifokor tibbiy holatni baholaydi, sport tashkiloti xavfsiz sport jarayonini tashkil etadi, kontraktning o‘zgarishi esa qonun yoki taraflarning haqiqiy kelishuviga muvofiq amalga oshiriladi.

Shu asosda tezisning markaziy nazariy xulosasi quyidagicha ifodalanadi: tibbiy xulosa sport kontraktini o‘z-o‘zidan o‘zgartiradigan yoki bekor qiladigan hujjat emas; u kontrakt majburiyatlarini bajarish imkoniyati va xavfsizligini qayta baholashni talab qiluvchi yuridik ahamiyatli fakt hisoblanadi. Uning shartnomaviy oqibati tibbiy xulosaning mazmuni, cheklovning davomiyligi, sportchining boshqa vazifalarni bajarish imkoniyati, kontrakt turi va qo‘llaniladigan qonunchilik asosida belgilanadi.

Tibbiy yaroqlilikni “yaroqli/yaroqsiz” degan ikki qutbli tasnif bilan cheklash ham ilmiy, ham amaliy jihatdan yetarli emas. Sportchining holati to‘liq yaroqlilik, muayyan cheklovlar bilan yaroqlilik, vaqtinchalik yaroqsizlik yoki muayyan sport faoliyatiga doimiy qarshi ko‘rsatma kabi toifalarda baholanishi mumkin. Bunday differensial yondashuv sportchining sog‘lig‘ini muhofaza qilish bilan birga, kontraktni asossiz ravishda tugatib yuborishning oldini oladi.

2. Tibbiy ko‘rikning kontrakt shartlarini belgilashga ta’siri

Kontrakt tuzilishidan oldingi tibbiy ko‘rik sportchining jismoniy imkoniyatlarini, mavjud kasallik va jarohatlarni, sport turiga xos xavflarni hamda zarur moslashtirish choralarini aniqlashga xizmat qiladi. Uning natijasi kontraktda sportchidan kutiladigan vazifalar, mashg‘ulotlar intensivligi, tibbiy kuzatuv davriyligi, sug‘urta va reabilitatsiya shartlarini aniqlashtirishga yordam beradi. Biroq tibbiy ko‘rikni sportchini tanlashda diskriminatsion vositaga aylantirish mumkin emas. Tibbiy ma’lumot faqat ish yoki sport faoliyatining muhim talablariga bevosita aloqador bo‘lishi, baholash esa tegishli mutaxassis tomonidan ilmiy asoslangan mezonlarga tayanishi lozim.

Tibbiy ko‘rik kontraktning kamida besh turdagi shartiga ta’sir qiladi. Birinchisi — sportchining asosiy funksional majburiyatlari: mashg‘ulotlarda qatnashish, musobaqaga tayyorgarlik va sport natijasiga erishish. Ikkinchisi — mashg‘ulot va tiklanish rejimi, jumladan yuklama, dam olish va reabilitatsiya. Uchinchisi — to‘lovlar: kafolatlangan asosiy haq, natijaga bog‘liq bonuslar, musobaqa mukofotlari va boshqa

rag‘batlantirishlar. To‘rtinchisi — sport tashkilotining tibbiy xizmat, sug‘urta, xavfsiz infratuzilma va jarohatlarning oldini olish bo‘yicha majburiyatlari. Beshinchisi — tibbiy ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash, ulardan foydalanish va uchinchi shaxslarga oshkor etish tartibi.

Alohida e’tibor asosiy to‘lov va natijaga bog‘liq bonuslarni farqlashga qaratilishi kerak. Agar sportchi mehnat shartnomasi asosida ishlayotgan bo‘lsa, jarohat tufayli musobaqada qatnasha olmaslik asosiy ish haqini avtomatik ravishda yo‘qotish uchun mustaqil asos bo‘la olmaydi; bu masala mehnatga layoqatsizlik, ish beruvchining majburiyatlari va qonundagi kafolatlar asosida hal qilinadi. Musobaqada qatnashish yoki natijaga erishish sharti bilan bog‘langan bonus esa oldindan aniq, shaffof va kamsitmaydigan tarzda kelishilgan mezonlar bo‘yicha belgilanadi. Fuqarolik-huquqiy kontraktda esa to‘lov tartibi shartnoma va fuqarolik qonunchiligi asosida baholanadi, biroq sog‘liqni muhofaza qilishga oid majburiy normalar chetlab o‘tilmaydi.

3. Tibbiy holat o‘zgarganda kontraktni o‘zgartirish va bekor qilish

Kontrakt amal qilayotgan davrda tibbiy holat o‘zgarishi turli huquqiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Jarohat qisqa muddatli bo‘lsa, sportchining mashg‘ulot va musobaqalardagi ishtiroki vaqtincha cheklanishi mumkin. Uzoq muddatli, ammo tiklanish ehtimoli mavjud holatda reabilitatsiya rejasi va kontrakt majburiyatlarini moslashtirish talab etiladi. Doimiy qarshi ko‘rsatma aniqlangan taqdirda esa sportchining aynan avvalgi sport funksiyasini bajarish imkoniyati yo‘qolishi mumkin. Biroq bundan boshqa ish yoki moslashtirilgan vazifalarni bajarish imkoniyati ham yo‘qolgan degan xulosa avtomatik kelib chiqmaydi.

Huquqiy yechim mutanosiblik va eng kam cheklov tamoyillariga tayanishi lozim. Ya’ni sportchi sog‘lig‘iga xavf tug‘diradigan faoliyatdan chetlashtirilishi mumkin, lekin cheklov zarur bo‘lganidan ortiq bo‘lmasligi kerak. Masalan, tibbiy xulosa faqat kontaktli mashg‘ulotlarni vaqtincha taqiqlasa, sportchini barcha mashg‘ulotlardan yoki klub bilan bog‘liq har qanday faoliyatdan chetlatish asoslantirilishi talab etiladi. Boshqa tomondan, shifokor xavfli deb topgan faoliyatni sportchi yoki klubning tijorat manfaatlari sabab davom ettirish mumkin emas.

Tibbiy xulosa bilan sport tashkilotining qarori o‘rtasidagi vakolat chegarasi ham muhim. Shifokor yoki tibbiy komissiya sportchining sog‘lig‘i va xavfsizligi nuqtayi nazaridan tavsiya yoki cheklovni belgilaydi. Klub esa ushbu xulosani hisobga olgan holda mashg‘ulot, tarkib va musobaqaga qo‘yish masalasini hal qiladi. Ammo klub tibbiy tashxisni o‘zi qo‘yishi, tibbiy xulosani o‘zboshimchalik bilan bekor qilishi yoki sportchini shifokor ko‘rsatmasiga zid ravishda maydonga tushirishga majburlashi mumkin emas.

Tibbiy xulosaga nisbatan e’tiroz bo‘lsa, sportchi mustaqil ikkinchi tibbiy fikr olish huquqiga ega bo‘lishi, klub esa baholashni manfaatlar to‘qnashuvi bo‘lmagan tibbiy muassasada tashkil etishi maqsadga muvofiq. Ikkinchi xulosa olish tartibi sportchini xavfli faoliyatga qaytarish vositasi emas; u dalillarni aniqlashtirish va tibbiy qarorning ishonchliligini tekshirish mexanizmi bo‘lishi kerak.

Kontraktni bekor qilish eng so‘nggi huquqiy chora sifatida ko‘rilishi lozim. Buning uchun kamida quyidagi holatlar aniqlanishi zarur: tibbiy cheklovning barqarorligi va davomiyligi; sportchining kontraktdagi asosiy funksiyasini bajarish imkoniyati; moslashtirilgan vazifa yoki boshqa ish mavjudligi; kontraktning mehnat yoki fuqarolik-huquqiy tabiati; qonunda belgilangan bekor qilish asoslari va kafolatlar. Vaqtinchalik jarohatni doimiy yaroqsizlik bilan tenglashtirish, shuningdek faqat klubning sport natijasi yoki moliyaviy manfaatiga tayanib kontraktni bekor qilish huquqiy jihatdan asosli hisoblanmaydi.

4. O‘zbekiston qonunchiligi: amaldagi asoslar va tartibga solish ehtiyoji

O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 24-martdagi O‘RQ-1123-son «Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida»gi Qonuni sportchining sog‘lig‘ini muhofaza qilishga oid maxsus huquqiy asoslarni belgilaydi. Qonunning 33-moddasi sportchining sanitariya qoidalari, gigiyena normativlari va tibbiy talablarga rioya etishi, belgilangan tartib va muddatlarda tibbiy tekshiruvlardan o‘tishi shartligini nazarda tutadi. Shu modda davlat sport tashkilotlari va sport federatsiyalariga sportchilar uchun zarur shart-sharoit yaratish hamda ularning sog‘lig‘ini muhofaza qilish majburiyatini yuklaydi. Bu norma tibbiy ko‘rikni faqat sportchining shaxsiy majburiyati sifatida emas, balki tashkilotning qarshi majburiyati bilan bog‘liq munosabat sifatida ko‘rish zarurligini anglatadi.

Qonunning 34-moddasida sportchi pasportida sportchining tibbiy tekshiruvdan o‘tganligi to‘g‘risidagi belgi qayd etilishi nazarda tutilgan. Bu sportchining tibbiy tekshiruvdan o‘tganligini tasdiqlovchi ma’muriy-axborot mexanizmini yaratadi. Biroq tibbiy ko‘rikdan o‘tganlik belgisi to‘liq tibbiy xulosa bilan teng emas: u tashxis, sportga yaroqlilik darajasi, vaqtinchalik cheklov yoki reabilitatsiya shartlarini o‘z-o‘zidan ifodalamaydi. Shu bois sport pasportidagi ma’lumot va kontrakt uchun zarur tibbiy xulosa o‘rtasidagi farq saqlanishi kerak.

Qonunning 9-moddasi Sog‘liqni saqlash vazirligiga sport bilan shug‘ullanuvchi shaxslarning tibbiy monitoringini tashkil etish, sportchilarni musobaqalarga tayyorlashni tibbiy jihatdan ta’minlash, sport jarohatlarida tibbiy yordam ko‘rsatish va jismoniy reabilitatsiya tadbirlarini tashkil etish vakolatlarini yuklaydi. 53-modda sport tadbiri tashkilotchilarining ishtirokchilarni tibbiy yordam bilan ta’minlash majburiyatini belgilaydi. 56-modda esa xavfsizlik, sog‘liq, sha’n va qadr-qimmat muhofazasi, jarohat olgan sportchilarni tibbiy, ijtimoiy va kasbiy reabilitatsiya qilish hamda musobaqa ishtirokchilarini sug‘urtalashga oid talablarni mustahkamlaydi.

Mazkur normalar muhim kafolatlarni belgilasa-da, ular sport kontraktining barcha moliyaviy va shartnomaviy oqibatlarini batafsil hal qilmaydi. Jumladan, tibbiy xulosa olinganidan keyin klub sportchiga qaysi muddatda moslashtirilgan vazifani taklif qilishi, reabilitatsiya xarajatlarini kim qoplashi, asosiy haq va bonuslar qanday farqlanishi, ikkinchi tibbiy fikrni kim moliyalashtirishi va tibbiy ma’lumotlardan foydalanish doirasi qanday bo‘lishi masalalari kontraktlarda aniq ko‘rsatilishi kerak.

Mehnat munosabatlari mavjud bo‘lgan hollarda O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 143-moddasi alohida ahamiyatga ega. Unga ko‘ra, sog‘lig‘i holatiga ko‘ra tibbiy xulosa asosida yengilroq yoki qarshi ko‘rsatmalar mavjud bo‘lmagan boshqa ishga doimiy o‘tkazishga muhtoj xodimni ish beruvchi vakant ish o‘rni bo‘lsa, uning roziligi bilan o‘tkazishi shart. Xodim bunday o‘tkazishni rad etsa yoki mos ish mavjud bo‘lmasa, qonunda nazarda tutilgan kafolatlar va ishdan bo‘shatish nafaqasi bilan shartnomani bekor qilish masalasi yuzaga kelishi mumkin. Professional sportchiga nisbatan bu qoidani qo‘llashda uning sport faoliyatining o‘ziga xosligi va mehnat shartnomasining mazmuni hisobga olinishi zarur.

Tibbiy ma’lumotlarning maxfiyligi ham muhim. O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonunning 25-moddasi jismoniy yoki ruhiy salomatlikka oid ma’lumotlarni shaxsga doir maxsus ma’lumotlar qatoriga kiritadi. Demak, klubning sportchi haqidagi barcha tibbiy hujjatlarni cheklanmagan tarzda yig‘ishi va tarqatishi mumkin emas. Sport faoliyatini xavfsiz tashkil etish uchun zarur bo‘lgan xulosa — masalan, “musobaqaga vaqtincha qo‘yilmaydi” yoki “cheklangan yuklama bilan shug‘ullanishi mumkin” — bilan to‘liq tashxis va laboratoriya natijalarini farqlash lozim.

5. Xorijiy tajriba va uning O‘zbekiston uchun ahamiyati

Fransiya tajribasida sport tibbiy ko‘rigiga oid qoidalar Sport kodeksida belgilangan. Code du sport L.231-2-moddasiga ko‘ra, katta yoshdagilar uchun sport litsenziyasini berish yoki yangilash tegishli sport turi bilan shug‘ullanishga qarshi tibbiy ko‘rsatma yo‘qligini tasdiqlovchi ma’lumotnoma taqdim etish shartiga bog‘lanishi mumkin. Sport federatsiyalari tibbiyot bo‘yicha vakolatli kollegial organ fikrini olgan holda, qaysi holatlarda ma’lumotnoma talab qilinishi, tekshiruvlarning tabiati, davriyligi va mazmunini sport turi hamda ishtirokchi toifasiga qarab belgilaydi. Voyaga yetmaganlar uchun esa sog‘liq holati bo‘yicha so‘rovnoma va zarurat tug‘ilganda tibbiy ma’lumotnoma mexanizmi qo‘llanadi. Ushbu modelning afzalligi — barcha sport turlariga bir xil tibbiy talabni tatbiq etmasdan, xavf va faoliyat xususiyatlariga qarab differensial yondashishidir.

Italiyada 1982-yil 18-fevraldagi Sog‘liqni saqlash vazirligi dekreti raqobatbardosh sport faoliyatining tibbiy himoyasi va sportga yaroqlilikni tasdiqlash tizimining muhim normativ asoslaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv sport tibbiyoti bo‘yicha ixtisoslashgan baholash va sport intizomiga xos tekshiruv protokollariga tayanadi. Italiya tajribasidan olinadigan asosiy xulosa — tibbiy nazoratni faqat kontrakt tuzish oldidan bajariladigan formal shart sifatida emas, balki sport faoliyatining davomiy xavfsizlik tizimi sifatida tashkil etish zarurligidir.

Xalqaro olimpiya qo‘mitasining Olympic Movement Medical Code hujjati sport tibbiyotida sportchining sog‘lig‘i, farovonligi, sha’ni, mustaqil qaror qabul qilishi va tibbiy ma’lumotlari maxfiyligini ustuvor mezon sifatida ko‘radi. Kodeksning sportchining sog‘lig‘i va farovonligini raqobat, iqtisodiy, huquqiy yoki siyosiy

manfaatlardan ustun qo‘yuvchi yondashuvi sport kontraktlari uchun muhim etik-huquqiy standartdir. Biroq ushbu hujjatni milliy qonun yoki mehnat shartnomasining o‘rnini bosuvchi manba sifatida emas, balki sport tibbiyotining xalqaro professional standarti sifatida qo‘llash lozim.

Kohe va Purdy sport kontraktlarini tahlil qilib, ulardagi tibbiy ma’lumotlarni oshkor qilish, sportchining shaxsiy hayoti, tanasi va xulq-atvoriga doir cheklovlar hamda sportchi va tashkilot o‘rtasidagi vakolat nomutanosibligiga e’tibor qaratadi [1]. Ushbu tadqiqot sport kontraktidagi tibbiy bandlar faqat klubning nazorat manfaatiga xizmat qilmasligi, sportchining farovonligi va huquqlarini ham hisobga olishi zarurligini ko‘rsatadi.

6. Amaliy vaziyatlar va huquqiy yechimlar

Birinchi amaliy vaziyat: professional futbolchi tizza bo‘g‘imi jarohati sabab olti hafta davomida kontaktli mashg‘ulotlarda qatnasha olmaydi, biroq shifokor nazoratida individual tiklanish mashqlarini bajarishi mumkin. Bunday holatda klub sportchini barcha faoliyatdan chetlatish yoki kontraktni bekor qilish o‘rniga, tibbiy xulosaga mos individual reja tuzishi, reabilitatsiya xarajatlari va qayta baholash sanasini belgilashi lozim. Agar sportchi mehnat shartnomasi asosida ishlasa, ish haqi masalasi mehnatga layoqatsizlik va qonundagi kafolatlar asosida hal qilinadi; bonuslar esa kontraktdagi aniq shartlarga muvofiq ko‘rib chiqiladi.

Ikkinchi vaziyat: sportchi musobaqa oldidan tibbiy ko‘rikdan o‘tib, yurak-qon tomir tizimi bo‘yicha qo‘shimcha tekshiruv zarurligi haqida xulosa oladi. Klubning musobaqadagi manfaatlari sportchini tekshiruv yakunlanmasdan maydonga tushirishga asos bo‘la olmaydi. Bu holatda xavfsizlik maqsadida musobaqaga vaqtincha qo‘ymaslik, ixtisoslashgan tekshiruv tashkil etish va xulosa asosida qayta qaror qabul qilish huquqiy jihatdan mutanosib yechim bo‘ladi.

Uchinchi vaziyat: sportchi uzoq muddatli jarohatdan keyin avvalgi sport funksiyasini bajara olmaydi, biroq klubda boshqa mos vazifa mavjud. Agar munosabatlar mehnat shartnomasi asosida bo‘lsa, Mehnat kodeksining 143-moddasi doirasida sog‘lig‘iga qarshi ko‘rsatma bo‘lmagan boshqa ishga rozilik asosida o‘tkazish imkoniyati ko‘rib chiqilishi kerak. Bunda sportchining roziligi, vakant lavozim va mehnat shartlarini

o‘zgartirish tartibi muhim. Fuqarolik-huquqiy kontraktda esa muqobil xizmat yoki shartlarni o‘zgartirish taraflar kelishuvi hamda tegishli fuqarolik-huquqiy normalarga tayanadi.

7. Milliy qonunchilik va sport kontraktlari uchun taklif etilayotgan mexanizm

Tadqiqot natijasida tibbiy ko‘rik natijalari asosida kontrakt shartlarini moslashtirishning quyidagi bosqichma-bosqich modelini taklif etish mumkin. Birinchi bosqich — tibbiy holatni vakolatli tibbiyot mutaxassisi tomonidan aniqlash va xulosada cheklovning turi, davomiyligi, qayta ko‘rik sanasi hamda ruxsat etilgan faoliyat doirasini ko‘rsatish. Ikkinchi bosqich — sport tashkilotiga faqat kontraktni bajarish va xavfsizlikni ta’minlash uchun zarur bo‘lgan funksional ma’lumotni taqdim etish. Uchinchi bosqich — klubning sportchi bilan maslahatlashib, vaqtinchalik moslashtirish rejasini ishlab chiqishi. To‘rtinchi bosqich — to‘lov, sug‘urta, davolanish va reabilitatsiya xarajatlarini kontrakt turi va qonunchilikka muvofiq aniqlash. Beshinchi bosqich — belgilangan muddatda qayta tibbiy baholash. Oltinchi bosqich — faqat doimiy cheklov va muqobil vazifa imkoniyati mavjud emasligi aniqlanganda, qonuniy tartibda kontraktni tugatish masalasini ko‘rib chiqish.

Sport kontraktining namunaviy shakliga alohida “Tibbiy holat, jarohat va reabilitatsiya” bo‘limini kiritish taklif etiladi. Unda quyidagi shartlar nazarda tutilishi lozim: dastlabki, davriy va navbatdan tashqari ko‘riklarning asoslari va davriyligi, ko‘rik xarajatlarini qoplash, tibbiy xulosaning shakli va uni taqdim etish tartibi, mustaqil ikkinchi tibbiy fikr olish huquqi, vaqtinchalik cheklov davrida mashg‘ulot va musobaqa majburiyatlarini moslashtirish, ish haqi va natijaga bog‘liq bonuslarni farqlash, tibbiy yordam, sug‘urta va reabilitatsiya xarajatlari, tibbiy ma’lumotlarni qayta ishlash, saqlash va oshkor qilish chegaralari, doimiy yaroqsizlik holatida muqobil vazifa va kontraktni tugatish tartibi.

Normativ taklif sifatida sport sohasidagi vakolatli organ tomonidan professional sportchilar uchun namunaviy kontrakt shartlarini tasdiqlash, unda tibbiy ko‘rik va jarohat oqibatlarini alohida tartibga solish maqsadga muvofiq. Shuningdek, Sog‘liqni saqlash vazirligi bilan hamkorlikda sport turlari bo‘yicha xavf darajasi, tibbiy tekshiruvlar davriyligi va qayta sportga qaytish mezonlarini belgilovchi klinik-uslubiy tavsiyalar

ishlab chiqilishi lozim. Bunda tibbiy standartlar sport turiga mos, ilmiy dalillarga asoslangan va sportchining huquqlarini hurmat qiladigan bo‘lishi kerak.

Xulosa

O‘tkazilgan tahlil tibbiy ko‘rik natijalari sport kontrakti shartlarini belgilash va o‘zgartirishda mustaqil ahamiyatga ega bo‘lgan, biroq o‘z-o‘zidan kontraktni o‘zgartirmaydigan yoki tugatmaydigan yuridik fakt ekanini ko‘rsatadi. Tibbiy xulosa sportchining qaysi faoliyatni, qanday sharoitda va qancha muddat davomida bajarishi mumkinligini aniqlashga xizmat qiladi; uning kontraktga ta’siri esa huquqiy baholash, taraflar kelishuvi va qonunda belgilangan kafolatlar orqali yuzaga chiqadi.

O‘zbekiston qonunchiligida sportchining tibbiy tekshiruvdan o‘tish majburiyati, tashkilotlarning sog‘liqni muhofaza qilish vazifasi, sport tadbirlarining tibbiy ta’minoti, reabilitatsiya va sug‘urta bo‘yicha muhim asoslar mavjud. Shu bilan birga, ushbu normalarni sport kontrakti doirasidagi to‘lovlar, moslashtirilgan vazifalar, mustaqil tibbiy baholash va maxfiylik qoidalari bilan uzviy bog‘lash zarur. Fransiya tajribasi tibbiy talablarni sport turi xususiyatiga qarab differensiallashtirishni, Italiya tajribasi uzluksiz tibbiy nazoratni, IOC kodeksi esa sportchi sog‘lig‘i va tibbiy avtonomiyasining ustuvorligini ko‘rsatadi.

Muallifning yakuniy pozitsiyasiga ko‘ra, sportchining sog‘lig‘i yomonlashganida kontraktni saqlab qolish va majburiyatlarni moslashtirish imkoniyati birinchi navbatda baholanishi, kontraktni bekor qilish esa faqat doimiy tibbiy cheklov, muqobil faoliyatning mavjud emasligi va qonuniy asoslar aniqlangandan keyin qo‘llanadigan so‘nggi chora bo‘lishi kerak. Taklif etilgan mexanizm sportchining sog‘lig‘i, shartnomaviy barqarorlik va sport tashkilotining qonuniy manfaatlari o‘rtasida mutanosib muvozanatni ta’minlashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kohe G. Z., Purdy L. G. In Protection of Whose “Wellbeing?” Considerations of “Clauses and A/Effects” in Athlete Contracts // Journal of Sport and Social Issues. 2016. Vol. 40, No. 3. P. 218–236. DOI: 10.1177/0193723516633269.

2. International Olympic Committee. Olympic Movement Medical Code. Lausanne: IOC, 2024.

3. O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 24-martdagi O‘RQ-1123-son «Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/uz/docs/-8093787

4. O‘zbekiston Respublikasining 2022-yil 28-oktabrdagi O‘RQ-798-son Mehnat kodeksi. https://lex.uz/uz/docs/-6257288

5. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-4396419

6. France. Code du sport, Article L.231-2. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000045293846

7. Italy. Ministero della Salute. Decreto 18 febbraio 1982: Norme per la tutela sanitaria dell’attività sportiva agonistica.

8. World Medical Association. Declaration of Lisbon on the Rights of the Patient. Adopted 1981; revised 2015.

9. UNESCO. International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport. Paris: UNESCO, 2015.